

РАЗДЕЛ 2 РОЛЯ ПРАФЕСАРА В. П. РАГОЙШЫ Ё РАЗВІЦЦІ ВЫШЭЙШАЙ І СЯРЭДНЯЙ АДУКАЦЫІ

І НЯСЕ ЁН ДАР...

І. Ф. Штэйнер

*Доктар філалагічных навук, прафесар,
загадчык кафедры беларускай літаратуры,
Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны,
вул. Савецкая, 104, 246028, г. Гомель, Беларусь, ivansht@tut.by*

У артыкуле вызначаецца ўклад прафесара В. П. Рагойшы як педагога вышэйшай школы ў падрыхтоўку спецыялістаў-філолагаў для сярэдняй школы рэспублікі, у выхаванне новага пакалення літаратуразнаўцаў. Асабліва ўвага звернута на дасягненні вучонага В. П. Рагойшы ў такіх галінах тэорыі і гісторыі літаратуры, як міжлітаратурныя ўзаемасувязі, перакладазнаўства, паэтыка літаратурнага твора, вершазнаўства, архівазнаўства, краязнаўства і інш. Названы асобныя аўтары і творы, упершыню ўведзены ім у шырокі навуковы абыходак.

Ключавыя словы: Вячаслаў Рагойша; выкладчыцкая праца; навуковая дзейнасць; традыцыі і наватарства; творчыя дасягненні; вучні.

З 80-ці ягонных зямных гадоў мне пашчасцілася быць поруч паўстагоддзя, роўна 52 гады. Згадваецца яркая восень 1970, калі ў аудыторыю філфака БДУ да сарамлівых першакурснікаў увайшоў не сівавалосы, прыгорблены ведамі і гадамі прафесар, а прыгожы (як стоена выдыхнулі дзяўчаты-калежанкі), стройны, упэўнены ў сабе малады хлопец (крыху старэйшы за некаторых студэнтаў, што трапілі ў вно пасля службы ў войску). На тагачасным Алімпе, якім нам тады ўяўляўся філфак галоўнай навучальнай установы Беларусі, дзе ў розныя часы вучыліся ці не ўсе вядучыя беларускія пісьменнікі, ён яшчэ, мабыць, не належаў да вышэйшых багоў (Іван Навуменка, Алег Лойка, Ніл Гілевіч, Алесь Адамовіч, Дзмітрый Бугаёў), а хутчэй да *deus minores* (А. Станюта, светлай памяці Рыгор Семашкевіч), магчыма не такіх былінна-легендарных, як першыя, але ўсё роўна недасягальных. Бо следам за ім ішла амаль легендарная гісторыя пра яго надзвычай абаяльную, прыгожую і вельмі разумную жонку, дачку львоўскага прафесара музыкі Таццяну Кабржыцкую, пра іх вяселле стагоддзя, дзе прысутнічаў увесь бамонд літаратуры і культуры Беларусі, а тамадой быў паэт у душы, арыгінальны Рыгор Ларчанка, які якраз пачынаў у нас чытаць курс лекцый па старажытнай літаратуры, суправаджаючы іх дэкламаваннем на памяць цэлых анталогій вершаў. А поруч студэнцкі фальклор даносіў звесткі аб надзвычайнай адоранасці маладога дацэнта, яго выключнай эрудыцыі і начытанасці, у чым хутка ўсе пераканаліся. Самы малады з кагорты небажыхароў (якраз у гэты час мы знаёміліся з антычнай міфалогіяй, таму асацыяцыі не павінны выклікаць здзіўлення), нібы гуляючы, як тая эолава арфа, што нараджае гук, не паказваючы інструмента, пачынае лёгка і свабодна аперыраваць такімі штукамі з тэорыі літаратуры і ўводзіць у літаратуразнаўства, пра якія не толькі нічога не ведаў, але і нават не чуў, і толькі тады міжволі пачынаеш разумець, нават хутчэй усведамляць, што літаратура, дзеля якой прыйшоў ва ўніверсітэт, гэта не толькі слёзы замілаванасці ці нейкі пратэст, не толькі мастацтва, але і сапраўдная складаная навука. І для такога абуджэння аудыторыі малады вучоны меў усе падставы. За ягонымі плячыма была бліскуча абароненая дысертацыя па творчасці М. Танка і манаграфія «Паэтыка Максіма Танка: Культура вобраза. Характар верша» (Мн., 1968). І цяпер заглавак гэтай працы ўражае сваёй заглыбленасцю ў сутнасць даследуемай праблемы, а што гаворыць пра тыя часы, калі звыклымі тэмамі кандыдацкіх былі *рэвалюцыйныя матывы, сацыяльная праблематыка, вобраз самага чалавечнага з людзей і г. д.* Дэбют Вячаслава Рагойшы аказаўся надзвычай удалым, манаграфія да гэтага часу не страціла

сваёй актуальнасці і значнасці. А пасля выхату яна была сапраўдным бестселерам, я добра памятаю зачытаных экзэмпляры на кафедры, а з чытальнай залы апошні паасобнік вынес наш аднакурснік Валодзя Лайкоў, які вырашыў па ўзору мэтра пісаць манаграфію пра Рыгора Барадуліна.

Далейшае станаўленне Вячаслава Рагойшы як літаратуразнаўцы адбывалася надзвычай дынамічна, імкліва, упэўнена, мэтанакіравана. Ці не таму нават склалася ўражанне, што ў яго, па сутнасці, не было перыяду вучнёўства. Спрыяў гэтаму і той факт, што ён адразу знайшоў сваю, менавіта рагойшаўскую, нішу, дзялянку на ніве роднага літаратуразнаўства, як ва ўсім, да чаго дакранаецца гэтая творчая асоба, адметную, арыгінальную, куды, па сутнасці, яшчэ ніхто не ступаў. Бадай што ўпершыню (а гэтак слова сёння прыйдзеца ой як часта ўжываць!) вырашае Вячаслаў Пятровіч спазнаць спецыфіку нацыянальнай літаратуры на шырокім славянскім матэрыяле, а затым – у агульнаеўрапейскім кантэксце, адчуць прысутнасць беларускага мастацкага слова на міжнародным узроўні, у гэтым цудоўным сусвеце. Па сутнасці, акрамя Алеся Міхайлавіча Адамовіча з ягонымі спробамі прачытання беларускага прыгожага пісьменства «здалёк і зблізку» ніхто такой задачы не ставіў перад сабой і не мог яе так бліскуча рэалізаваць, як Вячаслаў Пятровіч. Можна спрыяла гэтаму і тое, што мову братняга народа ён вучыў з вуснай каханай (паводле сямейнай легенды, маладыя Вячаслаў і Таццяна якраз і пазнаёміліся ў час канферэнцыі па ўзаемасувязях літаратур і адразу адчулі прыцягненне адзін да аднаго). Ці не таму заповіт вялікага Кабзара стаў вызначальным для беларуса:

І чужому научайтесь,
И своего не цурайтесь,
Бо хто матер забувае,
Того Бог карае...

Ці не таму ўспрыняце факта, што дасканалае веданне гісторыі і традыцый ўласнага слова выклікае павагу да чужога і наадварот, і становіцца крэда ягонай творчай дзейнасці.

У адной са сваіх першых кніг Вячаслаў Пятровіч згадвае народную прымаўку: «Калі хочаш ведаць, што робіцца ў тваёй хаце, – спытай у суседа». Менавіта такі шлях ён і абірае, і становіцца сапраўдным паўпрэдам беларускага паэтычнага слова ў Львове, Кіеве, Маскве, Варшаве, былых рэспубліках СССР, і, адпаведна, братэрскага слова на Радзіме. Ён напіша адметныя радкі, якія будуць здзіўляць глыбінёй аналізу крытыкаў-суседзяў, пра Кабзара, Маркіяна Шашкевіча, Г. Ф. Квітка-Аснаўяненку, Максіма Рыльскага, Алеся Ганчара, Адама Міцкевіча, кашубскіх, казахскіх, грузінскіх, асецінскіх паэтаў, дзе па-свойму, г. зн. прыгожа і пераканаўча, распавядзе пра творчасць класікаў нацыянальных літаратур у іх узаемадачыненьнях з беларускай культурай. Любімы ім Максім Багдановіч марыў пра той час, калі беларуская літаратура, узмацнелая і акрыяўшая, прынясе свой дар не толькі беларускаму народу, але і сусветнай культуры. І вось Вячаслаў Рагойша ў шэрагу манаграфій, адна з якіх якраз і называлася «І нясе яна дар: Беларуская паэзія на рускай і ўкраінскай мовах» (Мн., 1977), і паказаў, як беларускае прыгожае пісьменства сплочвае доўг і вяртае сусвету вялікія духоўныя каштоўнасці. У шэрагу тых кніг трэба назваць «Пераклаў Якуб Колас...» (Мн., 1972), «Карані дружбы: Беларуская-ўкраінскія літаратурныя ўзаемасувязі пачатку XX ст» (у сааўтарстве з Т. Кабржыцкай; Мн., 1976), «Кантакты: Літаратурна-крытычныя артыкулы, эсэ» (Мн., 1982), «І адгукнецца слова ў слове: Літаратурна-крытычныя артыкулы, эсэ, дыялогі» (Мн., 1992).

Дзеля таго, каб максімальна адэкватна выканаць гэтую велічную задачу, Вячаслаў Пятровіч будзе ўсяляк садзейнічаць станаўленню тэорыі і практыкі перакладу ўвогуле і нацыянальнаму ў прыватнасці. Па сутнасці, ён стварыў уласную, дасканалую, элегантную тэорыю беларускага перакладу, верагоднасць асноўных пастулатаў якой праверыў і даказаў доследным шляхам. Так, В. Рагойша ўпэўнены, што словы жывуць як людзі: нараджаюцца, развіваюцца, паміраюць, мяняюць з часам свой знешні (гукавы) і ўнутраны (сэнсавы) вобраз. Ён згадвае, што спачатку англійскае translation (пераклад) азначала перанос трупа ў новую магілу, а ў беларускіх дыялектах словам *перакладчыца* называлі майстрыц, якія пераносілі мастацкія ўзоры на новую аснову. Такім чынам, словы не паміраюць. Яны мяняюцца ў сэнсе, але жывуць. В. Рагойша лічыць, што пераклад (мы маем на ўвазе мастацкі) з'яўляецца адным з важнейшых відаў творчай

дзеінасці, надзейным сродкам камунікацыі, беспамылковым паказчыкам трывалых духоўных сувязей нацый і народнасцей. І хаця ёсць розныя погляды на магчымасць дакладнага ўзнаўлення іншамовных тэкстаў, асабліва паэтычных, але ніколі, пачынаючы з вавілонскага змяшэння моў, не ўзнікала сумнення ў мэтазгоднасці такога ўзнаўлення. Вось чаму даволі часта загаловамі сваіх сур'ёзных артыкулаў па праблеме Вячаслаў Пятровіч будзе рабіць надзвычай прыгожыя метафары: «Пераклад – пасол міру», «І адгукнеца слова ў слове», «Дыялог дружбы», «Мацаванне братэрства». Згадаем яшчэ раз, што, спасцігнуўшы сутнасць перакладчыцкіх школ розных краін і народаў, ён здолеў стварыць беларускую тэорыю перакладчыцкай дзейнасці. Так, у глыбокіх тэарэтычных разважаннях «З Франковае крыніцы», «Дзе ўзяць перакладчыка Дантэ», «З нататкаў перакладазнаўца», «Тэорыя і практыка перакладу», «З клопатам пра перкалад», «У пошуках крытэрыя» ён вызначае сутнасць гэтай складанай і неацэненай належна дзейнасці. Знамянальна, што Вячаслаў Пятровіч надзвычай вялікую ўвагу ўдзяляе моватворчаму пачатку апошняй. Ён цалкам на баку тых, хто лічыць, што пераклад з'яўляецца не толькі спосабам узбагачэння духоўнага вопыту чытачоў, але і спосабам узбагачэння мовы, на якую той ці іншы твор перакладаюць. Пры гэтым якраз дарэчы згадваецца вопыт эстонцаў, дзе слоўнікавы склад лепшых перакладчыкаў нароўні з мовай пісьменнікаў уваходзіць у тлумачальны слоўнік эстонскай мовы. І асабліва выключную ролю ў гэтым працэсе мае асоба, як гэта паказана на прыкладзе творчай дзейнасці Максіма Рыльскага, Паўло Тычыны, таго ж самага Івана Франка. Асабліва яскравыя высновы пра значэнне асобы перакладчыка змешчаны ў творчых партрэтах вядучых беларускіх майстроў аднаго пакалення – Юры Гаўрука, Аляксея Зарыцкага і Язэпа Семажона. В. Рагойша паказаў, што ў сапраўдным перакладчыку павінна спалучыцца выдатная адукацыя (веданне замежных моў, гісторыі, культуры пэўнага народа) з выключным адчуваннем спецыфікі роднага слова. Толькі ў такім выпадку прыходзіць поспех. Захапляючыся філалагічным пачуццём кожнага з названых паэтаў, аўтар усё ж такі адзначае незвычайнае чутцё слова, дасканалае веданне не толькі беларускай літаратурнай мовы, але і разнастайных яе гістарычных, дыялектных, іншых вузкаўжывальных пластоў у Язэпа Семажона.

Яшчэ на пачатку свайго навуковага шляху Вячаслаў Пятровіч адзначыў ахілесаву пяту, вузкае месца перакладазнаўства. Гэта даследаванне сутнасці, своеасаблівасці жывога працэсу перакладу з блізкароднасных моў. Праўда, трэба адзначыць, што і ў самой «афіцыйнай» навуцы пра пераклад існуюць пэўныя праблемы, з-за чаго аўтар цэлай бібліятэчкі кніг даволі позна абараніў доктарскую дысертацыю. Бо ў пераліку спецыяльнасцей ВАКа тэорыя і практыка перакладу знаходзілася ў сферы мовазнаўства. Саіскальніку нават прапаноўвалі здаваць кандыдацкі мінімум і абараняць дысертацыю па мовазнаўстве. Але можа гэта і да лепшага, бо Вячаслаў Пятровіч ніколі не рабіў рэзкай мяжы паміж лінгвістыкай і літаратуразнаўствам. Так, у манаграфіі «Проблемы перевода с близкородственных языков» (Мн., 1980) упершыню раскрыта сутнасць Слова ва ўсіх ягоных іпастасях, як асноўны выразнік нацыянальнага менталітэту. Разам з тым выразна падкрэслены рыфы, на якія можа наткнуцца тэарэтык перакладу. Вячаслаў Рагойша, палемізуючы з прыхільнікамі чыста лінгвістычнай тэорыі перакладу, паказаў, як надзвычай складана адэкватна ўвасобіць такія кампаненты зыходнага тэксту, як аўтарскі стыль, нацыянальная своеасаблівасць арыгіналу, яго мастацкая структура, узнаўленне якіх – задача падчас больш важная і складаная, чым захаванне ў перакладзе семантыкі (у вузкім значэнне) і стылістыкі першакрыніцы. Па сутнасці, аўтар узнавіў асноўныя аспекты кантрастыўнай лексікалогіі, граматыкі і стылістыкі братніх моў, якая ўзнікае непасрэдна з практыкай перакладу і, у сваю чаргу, гэтай практыцы адрасуецца, здолеўшы засяродзіць увагу на лексіка-семантычных і фразеалагічных пытаннях перакладу, як і граматычных і стылістычных аспектаў.

Знамянальна, што ў высакароднай справе збліжэння культур і ўзбагачэння нацыянальнай мовы, Вячаслаў Пятровіч не застаецца «чыстым» тэарэтыкам. Стварыўшы першую гісторыю беларускага перакладу («Перакладу як моватворчасць») і паказаўшы тым выключную значнасць першага, у выступленнях на міжнародных семінарах, на з'ездах пісьменнікаў, у перыядыцы ён ужо болей 50 гадоў змагаецца за тое, каб на Беларусі ўлічвалі і выкарыстоўвалі вопыт суседзяў, а менавіта – выдаць бібліятэку сусветнай класікі, стварыць часопіс перакладной літаратуры па прыкладу «Всесвіта», увесці прэміі за лепшы пераклад, даследаваць даробак лепшых майстроў слова і шанаваць апошніх як нацыянальны скарб дзяржавы. У сістэме міжлітаратурных узаемасувязей важнае кожнае звяно, кожны кампанент. Таму трэба дбаць і пра агульнае,

і пра прыватнае, бо агульнае складаецца з прыватных момантаў. Шкада, праўда, што ў гэтай справе мала што змянілася, але ёсць і пэўныя поспехі, якія звязаны менавіта з імем Вячаслава Рагойшы. Якраз да апошняга адносіцца і адметная школа ўласнага перакладу – ён пераклаў на родную мову раманы і аповяданні А. Ганчара, М. Кацюбінскага, І. Андрыча, Э. Кабатца, У. Яварыўскага, прэзаікаў надзвычай адметных.

Вячаслаў Пятровіч Рагойша вылучаецца ў навуковым асяроддзі сваёй грунтоўнасцю і фундаментальнасцю. І гэта нягледзячы на знешнюю ўзнёсласць і рамантычнасць. Звычайна свае тэорыі ён будзе на аснове вялікай колькасці фактаў, а не наадварот, калі прыдумліваецца бліскучая тэорыя, да якой потым знаходзяцца пацвярджэнні. Такой грунтоўнасці яго навучыла архіўная праца. Менавіта ён разам са сваім настаўнікам Алегам Лойкам склаў «Хрэстаматыю па гісторыі беларускай літаратуры XIX стагоддзя», куды ўвайшлі многія невядомыя да гэтага часу аўтары і творы. Менавіта В. Рагойша згадаў пра Мар'яна Эдмундавіча Здзяхоўскага, аўтара лістоў да Л. М. Талстога, Зыгмунта Нагродскага, сябра Францішка Багушэвіча адкрыў шырокаму чытачу Старога Уласа (Уладзіслава Пятровіча Сіва-Сівіцкага) і даў людзям ягоную кнігу «Год беларуса», вярнуўшы тым самым у грамадска-літаратурны кантэкст адметную асобу і цікавага пісьменніка. Усё гэта ён робіць з вялікай радасцю і сапраўдным задавальненнем, бо ўсведамляе веліч здзейсненага. «Мы вяртаем з забыцця асобных цікавых творцаў, даем ім новае жыццё, надзяляем вядомасцю», – такімі словамі акрэсліў сваё крэда сапраўдны архіварыус роднай літаратуры. Вячаслаў Рагойша *першым* вярнуў нам апальнага Алеся Гаруна, стагоддзе з дня нараджэння якога на Беларусі ніхто «не заўважыў», і толькі надзвычай аўтарытэтная тады «Літаратурная газета» надрукавала выключна смелы і грунтоўны ягоны артыкул, дзе доказна і пераканаўча асвятляліся ўрокі жыцця і творчасці арыгінальнага пісьменніка і не менш адметнага бунтара-рэвалюцыянера. (Праз некаторы час справу бацькі працягне старэйшы сын, які падрыхтуе і бліскуча абароніць грунтоўнейшую дысертацыю па творчасці А. Гаруна.) А як прароча ў радках адметнага Валерыя Маракова: «...І за гэты край вясной вялікай, Быць можа, Знімуць галаву, Праколюць цела гострай пікай», – ён убачыць долю і будучую трагедыю адметнай асобы, да якой і цяпер, нават пасля сур'ёзных артыкулаў і манаграфіі таленавітага пляменніка так рана забітага паэта, далёка не адназначна адносяцца. А што гаварыць пра той час. Усё гэта ў выключнай ступені характарызуе не толькі Рагойшу-вучонага, даследчыка скарбаў мінулага, але і Рагойшу-грамадзяніна, Асобу. Апошняя пастаянна трымаеш у памяці, калі згадваеш і ацэньваеш ролю аўтара ў вяртанні светлага імені Сяргея Палуяна – пісьменніка з геніяльнымі задаткамі, які толькі за адзін год літаратурнай дзейнасці зрабіў так многа. Ён не проста выдаў збор твораў літаратара (Палуян С. Ліст ў будучыню: Проза, публіцыстыка, крытыка. Мн., 1986), ці кнігу пра яго (Слядамі знічкі. Пра Сяргея Палуяна. Мн., 1990) у сааўтарстве са сваёй музай Таццянай Вячаславаўнай, але і яскрава паказаў надзённасць урокаў дзеяча нацыянальнага адраджэння пачатку мінулага стагоддзя, звязаных з лёсавызначальнымі праблемамі – мова, дзяржава, народ. Наш сучаснік прасачыў асабістую трагедыю таленавітай асобы праз трагедыю нацыі (можна прачытаць і наадварот), тым самым сцвердзіўшы, што многія заповеты папярэдніка, на жаль, надзвычай актуальныя для нас – гэта і праблема ратавання мовы, і роля настаўніцтва ў гэтай справе, і праблема нацыянальнага друку, і, асабліва, сутнасць паняцця еднасці: «толькі ў еднасці – сіла, і калі мы хочам зрабіцца сілай, то трэба нам моцна трымацца адзін аднаго». Зрабіўшы сапраўднага прарока нацыянальнага адраджэння, аднаго з першых сейбітаў «у родных слоў сяўбе» (Янка Купала) нашым сучаснікам, Вячаслаў Пятровіч зрабіў ягоныя ўрокі актуальнымі для цяперашняй беларускай рэчаіснасці.

У выпадку, калі аўтар піша пра добра вядомых літаратараў, у тым ліку і класікаў, ён амаль ніколі не засяроджваецца на агульнавядомым, звыклым і прынятым у гісторыі літаратуры, а заўсёды звяртаецца да малавядомых фактаў, расшуканых у архівах і даўніх перыядычных выданнях. Найбольш яскравыя ўзоры – «Напісана рукой Купалы: Архіўныя знаходкі». Мн., 1981; «Вяршыні: 3 невядомага і забытага пра Янку Купалу, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча (Мн., 1991). Прывядзем некалькі згадак, якія ў выключнай ступені характарызуюць сутнасць рагойшаўскіх пошукаў. Так, агульнавядома, якую выключную ролю адыграў Пецярбург у грамадзянскім і эстэтычным станаўленні Цёткі. Аднак да Вячаслава Пятровіча ніхто не толькі не ведаў, ці скончыла Алаіза Пашкевіч курсы Лесгафта, але нават як афіцыйна называліся яны. І

толькі дзякуючы нястомнаму архіварыусу цяперашнія гісторыкі літаратуры пачатку ХХ стагоддзя могуць доказаць сцвярджаць, што Цётка вучылася на *курсах воститательниц и руководительниц физического образования*, якія ўсё ж такі не скончыла, а таксама мець добрае ўяўленне пра іх змест і мэту. Якраз жа ён знайшоў маленькі кавалачак паперы, дзе рукою Максіма Багдановіча старанна выведзена: «Подписываюсь на Нашу Ниву русским шрифтом», або даказаў, што зборнічак «Вязанка» Янкі Лучыны выдадзены на прыбытак ад пастаноўкі камедыі М. Крапіўніцкага «Па рэвізіі». Магчыма сёе-тое са згаданага здасца драбніцай, але без такіх *дробязей* не можа быць поўнай, адэкватнай, адпаведнай карціны літаратурнага працэсу.

Высокі эстэтычны густ і арыгінальнасць Рагойша-даследчыка, як і мужнасць грамадзяніна асабліва праявіліся ў тых кнігах, дзе ён выступае ўкладальнікам і аўтарам прадмоў. Гэта, акрамя згаданага палуянаўскага зборніка і кнігі Старога Уласа, – «Янка Купала. А хто там ідзе?: На мовах свету. Мн., 1983 (у сааўтарстве з Я. Раманоўскай); Богдановіч М. Венок: Лирика. Мн., 1985 (Поэтическая б-ка); Танк М. Паслухайце, вясна ідзе!: Вершы, балады, паэмы. Мн., 1990; Купала Я. Жыве Беларусь. Мн., 1993.

На дадзены момант Вячаслаў Пятровіч Рагойша, несумненна, галоўны тэарэтык літаратурнага працэсу рэспублікі. І не толькі таму, што ўзначальваў кафедру тэорыі літаратуры БДУ, з'яўляўся галоўным экспертам ВАКА, але ў першую чаргу дзякуючы сваім грунтоўным, фундаментальным, не пабаімся гэтага слова, даследаванням па сістэмах вершаскладання і жанравых структурах сусветнай і беларускай літаратуры. У сваіх працах «Гутаркі пра верш: Метрыка. Рытміка. Фаніка. Мн., 1979 (Бібліятэка настаўніка беларускай мовы і літаратуры); «Паэтычны слоўнік» (два выданні); «Тэорыя літаратуры ў тэрмінах» (Мн., 2001) новых дапоўненых перавыданняў ён па сутнасці ўпершыню ў айчыннай навуцы аб літаратуры зрабіў грунтоўнейшы аналіз нацыянальнай версіфікацыі на шырокім еўрапейскім і сусветным фоне, здолеўшы ўпісаць эвалюцыю нацыянальных жанравых формаў у сілавое поле сусветных традыцый. Кнігі Вячаслава Рагойшы сталі настольнымі і для студэнта, і для настаўніка славеснасці, і для дацэнта з прафесарам дзякуючы арыгінальнаму спалучэнню здавалася б неспалучальнага – прастаты выкладу і грунтоўнасці пададзенага матэрыялу, вялікаму фактычнаму матэрыялу і ўмела падабранаму звыкламу прыкладу. Па сутнасці яны сталіся кампасам, з якім кожны філолаг не павінен не разлучацца ні на імгненне па дарозе ў краіну навукі аб сутнасці паэзіі. Гэта Палярная зорка для кожнага вандроўніка ў краіну Петrarкі, Шэкспіра, Купалы. Наогул, тэорыя вершаскладання, як і жанравая структура канкрэтнай літаратуры – справа надзвычай складаная і не вельмі ўдзячная. Ці не таму далёка не кожны з прафесійных літаратараў згодны займацца ёю без астатку, бо не заўсёды ўпэўнены ў паспяховай рэалізацыі задумы. Вячаслаў Пятровіч не пабаяўся цяжкасцей: ужо ў сваёй першай кніжцы пра паэтыку М. Танка ён шырока і скрупулёзна прааналізаваў рытміка-інтанацыйную структуру свабоднага верша ў цесным узаемадзеянні са зместам. І гэта тады, калі працэс фарміравання самай сістэмы верлібра яшчэ далёка не быў завершаны. Затым упершыню прыйшоў да вываду аб неабходнасці сістэмнага разгляду верша, бо адразу адзначыў той арганізуючы ўзаемадзеяннічаючы пачатак, які вырашаны ў паэтычным слове, што фармуе мастацкі твор менавіта як сістэму, а таксама падкрэсліў, што інтанацыйна-сітаксічны паралелізм у верлібры «не толькі яднае вершаваныя радкі, суадносіць іх паміж сабой, але і стварае своеасаблівае сэнсава-вобразнае гучанне, менавіта таму цяпер пажынае плён шматгадовай апантанай дзейнасці ў гэтай надзвычай няпростай і складанай сферы духоўнай дзейнасці. Пры гэтым неабходна адзначыць і выключную добрасумленнасць Рагойшы-навукоўца, які ніколі не прыпісвае чужыя заслугі сабе, а шчыра, падчас нават залішне падрабязна, пералічвае здабыткі сваіх папярэднікаў. Наогул, Вячаслава Пятровіча вылучаюць надзвычай трапяткія адносіны да сваіх настаўнікаў. Так, у бібліяграфічным даведніку «Працы кафедры беларускай літаратуры» (маецца на ўвазе БДУ), Мн., 1968, у артыкулах, прысвечаных Міхасю Ларчанку, Алегу Лойку, Язэпу Семяжону, ён знаходзіць свой ракурс бачання і свае адметныя словы, каб выказаць удзячнасць дарагім людзям, што падтрымалі яго на жыццёвым і творчым шляху. У сваю чаргу Вячаслаў Пятровіч стаў сапраўдным Настаўнікам для многіх пакаленняў філолагаў, і не толькі тых, хто меў шчасце слухаць ягоныя лекцыі ці ўдзельнічаць у навуковым гуртку. (Да гэтага часу выпускнікі памятнага мне асабліва 1975 года (згадаем хоць У. Лайкова, І. Зяньковіча, А. Літвіновіча) добра памятаюць пра творчыя выцечкі гуртоўцаў у Вільню, Нясвіж, на радзіму Танка і чароўную Нарач, у купалаўскія і коласаўскія мясціны. А колькі было

цікавых сустрэч, калі гурткоўцы пісалі выключна навуковую працу «Літаратура і БДУ», дзе пад кіраўніцтвам В. Рагойшы спрабавалі паказаць тую ролю, якую адыграла наша Alma mater у станаўленні беларускага прыгожага пісьменства. Работа была выканана на сур'ёзным навуковым узроўні, не выпадкова яна атрымала дыпламы і граматы Міністэрства адукацыі. (Якія, дарэчы, Вячаслаў Пятровіч уручыў на купалаўскай Радзіме, падчас сяброўскай сустрэчы студэнтаў БДУ і Енскага універсітэта імя Ф. Шылера) пра што да гэтага часу згадваюць і цяперашнія ўжо калегі Настаўніка, выпускнікі таго ж 1975 года Мікола Прыгодзіч, Іван Роўда, Люба Тарасюк, Тоня Лойка. Разам з тым Вячаслаў Пятровіч Рагойша з'яўляецца настаўнікам для ўсіх філолагаў рэспублікі, незалежна ад таго, у якой вучылі яны набывалі адукацыю, бо менавіта па ягоных кнігах і падручніках і адбываюцца сапраўдныя ўваходзіны кожнага студэнта і настаўніка ў навуку аб літаратуры.

Звыш 60 гадоў (з 1961 года, як сцвярджае статыстыка) выступае шаноўны юбіляр у якасці крытыка і рэцэнзента. Ён ацэньваў і спробы пачаткоўцаў, і лірыку загінуўшага на вайне Леаніда Гаўрылава, і жаночую паэзію (лірыку В. Вярбы, Д. Бічэль-Загнетавай), і апошнія творы класікаў (М. Танк, П. Панчанка), шматлікія выданні украінскіх, рускіх, польскіх, літоўскіх, аварскіх пісьменнікаў. І тут, у здавалася б звычайнай форме традыцыйнай рэцэнзіі ці водгука, дзе не заўсёды патрэбна быць адметным, а таму многія крытыкі проста пераказваюць змест аналізуемага твора, «узбагачаючы» яго дзвюма-трыма заўвагамі і пажаданнямі, ён застаецца самім сабой. Кожны выступ у перыёдыцы – гэта сапраўды грунтоўны, цэласны аналіз, падсветка з розных пунктаў гледжання, скол з мазаікі бягучай эстэтыкі, дзе ў выніку яскрава акрэсліваецца месца рэцэнзуемай кнігі, нізкі вершаў, збораў твораў, анталогіі лірыкі ў сістэме мастацкіх каштоўнасцей. У гэтым плане выключную каштоўнасць для літаратурнага працэсу маюць і выступленні Вячаслава Пятровіча ў якасці афіцыйнага апанента на абаронах кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый, а таксама як старшыні спецыялізаванага савета пры БДУ. Ягоныя паведамленні, водзвывы (афіцыйныя і не) заўсёды вылучаюцца выключнай эрудзіраванасцю, выдатным веданнем даследуемай праблемы, спробамі разгледзець канкрэтнае пытанне на велізарным фактычным матэрыяле розных нацыянальных літаратур. Праўда, поруч з высокімі патрабаваннямі заўсёды прысутнічае ў яго і павага да маладых вучоных, здольнасць убачыць у іх не толькі суіскальнікаў высокіх навуковых ступеняў, але і калег.

Дабрыня, спагадлівасць да людзей, да ўсяго жывога на зямлі тлумачыцца ў першую чаргу тым, што выдатны вучоны, тэарэтык літаратурнага працэсу і ягоны дасканалы гісторык Вячаслаў Пятровіч Рагойша перад усім Паэт. Так, так, не здзіўляйся, дарагія. Ён мае адметны зборнік. У маладосці, як вядома, у кожным чалавеку жыве паэт. Потым паэт памірае, а чалавек працягвае жыць. Па-іншаму доля наканавала юбіляру. Нягледзячы на тое, што першы друкаваны верш Славы Рагойшы з'яўвіўся ў газеце «Піянер Беларусі» ў 1957 годзе (назваўся ён «Хораша танцуюць») і цяпер, праз 65 гадоў (яшчэ адна круглая дата!), ягоная паэтычная муза толькі сталее. За гэты час ён будзе друкавацца ў «Чырвонай змене», «Бярозцы», «Беларусі», «Маладосці», «Голасе Радзімы», «Родным слове». Уласная лірыка В. Рагойшы вылучаецца сваёй філасафічнасцю, падчас афарыстычнасцю, здольнасцю заглябіцца ў сутнасць самых складаных праблем быцця. Так, у адным з вершаў ён заклікае чытача не плакацца над доляй роднай мовы, а замест плачу навучыць гаварыць па-беларуску спачатку сына, а потым і ўнука (што і здзейсніў на практыцы разам з Таццянай Вячаславаўнай). Багатая паэзія юбіляра і ў вобразна-выяўленчай сферы. Няма сумнення, што на гэта аказала ўплыў вялікая перакладчыцкая дзейнасць (у розныя часы перастварыў у роднай мове вершы Ю. Фядзьковіча, С. Алейніка, М. Марцінайціса, В. Сіманенкі, М. Вінграноўскага, што значна ўзбагаціла і ягоную выяўленчую палітру).

Вячаслаў Пятровіч надзвычай любіць усю Беларусь, якую з гонарам і годнасцю прадстаўляе па ўсёй Еўропе (тут, відаць, дарэчы альянзі са Ставерам і жураўлямі), але асабліва ён захоплены сваёй маленькай радзімай, Валожыншчынай, родным Ракавам. Ці не таму так абуджаецца ў ягонай душы паэт, калі ён піша пра ўсё дарагое і роднае сэрцу, пра мястэчка са слаўнай гісторыяй і вялікімі культурнымі традыцыямі, якія ён у канцы мінулага і на пачатку новага тысячагоддзя спрабуе адрадзіць. Можна таму ён звяртаецца да спадчыны ўжо згаданага Мар'яна Здзяхоўскага, што ягоны драўляны панскі маёнтак стаяў на беразе хуткапыльнай Іслачы, якраз насупраць старажытнага гарадзішча, або да спадчыны валожынскага паэта-шляхціца Старога Уласа. Спрыяе вяртанню статуса мястэчка для роднага Ракава і рэгіянальная газета, і шматлікія навуковыя чытанні і

канферэнцыі, што праводзяцца пад патранажам актыўнага крэйзнаўцы Вячаслава Пятровіча. Таму невыпадкова, што герой адной песні з «Народнага альбома» мае прозвішча Рагойша. І гэта не толькі таму, што само прозвішча гучнае, незвычайнае, ягонае балтыйскае гучанне (а сам юбіляр падобны да рыжабародых вікінгаў ці скальдаў) ужо абыгрываў у жарце сам Кандрат Крапіва («я не горшы ад Рагойшы»), але і выключная даніна павагі да адметнай Асобы, якая сталася ўвасабленнем магутнага духоўнага патэнцыялу Ракава. У песні спяваецца пра дыхтоўна апранутага *настаўніка Рагойшу*, які вучыўся недзе ў Амстэрдаме (горад такі недзе ў Еўропе), а цяпер шчодра дзеліцца набытымі ведамі са сваімі вучнямі. Цудоўная метафара да вобразу шляхетнага, адукаванага, элегантнага Настаўніка, якім усе ведаюць Вячаслава Пятровіча Рагойшу і жадаюць заставацца такім у высакароднай справе на ніве народнай асветы. Са святам Вас, дарагі Вячаслаў Пятровіч!

ВЯЧАСЛАЎ РАГОЙША – МЕМУАРЫСТ

Т. І. Шамякіна

Доктар філалагічных навук, прафесар.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,

вул. К. Марса, 31, 220030, г. Мінск, Беларусь, shamyakina@tut.by

Вячаслаў Пятровіч Рагойша – літаратар-універсал: тэарэтык літаратуры, паэт, перакладчык, эсэіст, выдатны педагог-філолаг, арганізатар вучэбнага і навуковага працэсаў ва ўніверсітэтах Беларусі. Сярод шматграннай навуковай, педагагічнай, літаратурна-творчай, арганізацыйнай дзейнасці Вячаслава Пятровіча немалое месца займае яго мемуарыстыка як асобны жанр творчасці.

У дадзенай рабоце ўвага скіравана на настаўніка прафесара Рагойшы – акадэміка і прафесарах, усіх тых, каму Вячаслаў Пятровіч лічыў сябе абавязаным.

Ключавыя словы: мемуарыстыка; жыццёвы лёс; В. П. Рагойша; А. В. Мальдзіс; М. В. Мушыньскі; М. Р. Ларчанка; І. Я. Навуменка; А. А. Лойка.

Вячаслаў Пятровіч Рагойша – літаратар-універсал: тэарэтык літаратуры, паэт, перакладчык, эсэіст, выдатны педагог-філолаг, арганізатар вучэбнага і навуковага працэсаў ва ўніверсітэтах Беларусі. Сярод шматграннай навуковай, педагагічнай, літаратурна-творчай, арганізацыйнай дзейнасці Вячаслава Пятровіча немалое месца займае яго мемуарыстыка як асобны жанр творчасці – ён стварыў не менш як сорак меморый пра выдатных дзеячаў беларускай, славянскай культур – менавіта тых, каго ведаў асабіста.

Уласна, і ва ўспамінах Рагойша застаецца даследчыкам-літаратуразнаўцам. Таму жанр яго меморый своеасаблівы: згадкі пра розныя выпадкі, сустрэчы са знакамітымі людзьмі перамяжаюцца іх асабовымі характарыстыкамі, а таксама аналізам творчасці. У дадзенай рабоце ўвага скіравана на настаўніка прафесара Рагойшы – акадэміка і прафесарах, усіх тых, каму Вячаслаў Пятровіч лічыў сябе абавязаным.

Асаблівае месца ў творчай біяграфіі В. П. Рагойшы займае знаёмства і сяброўства на ўсё жыццё з Адамам Восіпавічам Мальдзісам.

Пазнаёміўся Вячаслаў Пятровіч з Мальдзісам яшчэ ў свае школьныя гады. У 1957 г. Мальдзіс быў адказным сакратаром радашковічскай раённай газеты «Сцяг Ільіча», куды дзевяцікласнік Рагойша час ад часу дасылаў свае вершы. Некаторыя з іх друкаваліся, на некаторыя Адам Восіпавіч высылаў лісты-адказы. Ужо тут відаць клопат маладога журналіста Мальдзіса пра малодшую змену, проста чалавечую зацікаўленасць выхаваннем талентаў. Падчас асабістага знаёмства Мальдзіс парэкамендаваў Вячаславу паступаць на філалагічны факультэт, хоць школьнік рыхтаваў сябе на матэматычны. Але паслухаўся старэйшага таварыша і такім чынам вызначыў свой лёс. Адам Восіпавіч даў дарогу ў вялікае філалагічнае жыццё таленавітаму школьніку.

А пасля, калі Вячаслаў Пятровіч паспяхова адвучыўся ў БДУ і стаў кандыдатам навук, быў сумесны ўдзел ў розных літаратурных мерапрыемствах і работа ў